

REZUMAT

Lucrarea în limba latină *Illustris Collegii Bethleniani Albano-Enyediensis Origo et Progressus*, al cărei autor este Pápai Páriz Ferenc este prima istorie a unui colegiu reformat din Transilvania. Opera nu a fost tradusă integral, până în prezent, în limba maghiară.

Medicul și profesorul Pápai Páriz Ferenc are o vastă activitate științifică în domeniul literaturii, medicinei și istoriei bisericii. Dintre cele mai cunoscute lucrări ale sale, utilizate și astăzi, fac parte Dicționarul Latino-Maghiar, apărut inițial la Levoča în anul 1708, cu mai multe ediții ulterioare. O altă bine cunoscută serie de lucrări ale lui Pápai Páriz Ferenc este seria cărților Pax, dintre care fac parte: Pax animae, Pax corporis (prima carte medicală de succes, apărută în limba maghiară), Pax aulae, Pax sepulchri. Tot el reușește pentru prima dată să elaboreze istoria bisericilor protestante maghiare (*Rudus redivivum*, Sibiu, 1684), respectiv prima istorie a Colegiului Bethlen.

După terminarea studiilor la Colegiul Bethlen din Aiud, în anul 1672, Pápai Páriz Ferenc își continuă studiile în Germania, respectiv Elveția. Urmează cursurile universităților din Leipzig, Frankfurt am Oder, Marburg și Heidelberg. În anul 1675, după absolvirea universității din Basel, dobândește diploma de doctor în medicină și se reîntoarce în Transilvania. Inițial va deveni medic al orașului Aiud, apoi din anul 1677 medicul curții principelui Apafi Mihály I. și al cancelarului Teleki Mihály. Din anul 1680 devine profesorul Colegiului Bethlen, predând limba greacă, logică și fizică.

În prezenta lucrare ce are ca temă istoria primei perioade a Colegiului Bethlen, se descriu evenimentele în ordine cronologică, începând de la primele încercări ale principelui Ioan Sigismund de înființare a unei universități în Transilvania până la distrugerea instituției de către armata austriacă în 1704, de Florii, eveniment la care el însuși a fost martor, fiind rectorul instituției în acea perioadă. Importanța manuscrisului este accentuată și prin faptul că Pápai reproduce și corespondența sa cu Daniel Ernst Jablonski, duhovnicul de curte al principelui elector din Brandenburg, cu Simonis Johannis și Paul de Fuchs, având ca obiect perfectarea bursei „Frankfurt am Oder”. De asemenea manuscrisul este izvorul primar al corespondenței profesorilor Vásárhelyi János și Csengery K. István, purtate cu Dadai János, curatorul Colegiului. Primul solicită apărarea intereselor colegiului de către Dadai, față de cetățenii orașului Aiud, al doilea propune modificarea ordinii slujbelor religioase. Lucrarea

prezintă pentru prima dată și epitaful dedicat lui Csernátoni Pál, defunctul profesor al lui Pápai Páriz Ferenc.

Izvorul privind istoria Colegiului este prezentat în limbile latină și maghiară, adnotat, precum și două studii de analiză a izvorului. Primul dintre acestea trece în revistă cronicile Colegiului Bethlen, rămase în manuscris, și analizează raportul lucrării lui Pápai cu alte istorii ale Colegiului, scrise mai târziu. Al doilea descrie problemele, dificultățile și dilemele apărute în cursul traducerii textului, în special privitor la cuvintele grecești, și analizează epitaful dedicat lui Csernátoni Pál.